דרך מצותיך — מצות יעוד ופדיון אמה העבריה

(מ"ג) ליעד אמה העבריה: (מ"ד) לפדותה אם לא רצה ליעדה והוא מ"ש אם רעה בעיני אדוניה אשר לא יעדה והפדה וגו' (שמות כ"א ח') והיעוד הוא שאומר לה בפני שנים הרי את מקודשת לי ואז נוהג בה מנהג אישות ושנינו ספ"ק דבכורות (דף י"ג א') מצות יעוד קודם למצות פדיה, ואם לא רצה ליעדה לא לו ולא לבנו אזי המצוה לפדותה והוא שכשתתן כסף או שוה כסף עבור השנים שהיתה ראויה לעובדו עד סוף שש אזי תצא חפשי וגם הוא מגרע בפדיונה השנים שעשתה אצלו כיצד הרי שמכרוה בששים דינרים ועבדה ארבעה שנים ה"ז נותנת כ' דינרים ותצא, ומצות פדיה נוהגת גם בעבד עברי וכדפרש"י בחומש: והענין כי יש ג' מדריגות בנפש האלקית עבד כנעני ועבד עברי ואמה העבריה שיש נשמות הנמשכים מעולם העשי' הנק' עבד כנעני ויש הנמשכים מעולם היצי' ונק' עבד עברי כי הם מסט' דההוא עבד מט"ט המושל ביצי' ויש הנמשכים מעולם הבריאה והם בחי' אמה העבריה כי בינה שהיא בחי' נוק' מקננא בבריאה וכעד"ז גם בכל נפש יש ג' בחי' אלו כי כל א' כלולה מכל כידוע שיש בחי' נרנח"י גם בנפש דעשי'. והנה בחי' עבד כנעני הוא מ"ש רז"ל עליו עבדא בהפקירא ניחא לי' (גיטין י"ג א') שהנחת שלו הוא בפריקות עול והעבודה עליו משא גדול אבל אעפ"כ מוכרח לעבוד שלא ברצונו מחמת אימת רבו שלא יכהו בשבט, כמ"כ חלק אלוה השורה בנפש החיונית דנוגה כשאין בהשראה בהתגלות השכל ומדות של הנפש אלקית אלא שכלו ומדותיו בתאוות העולם שזהו כל הנח"ר שלו ואעפ"כ עובד ה' במעשה בפו"מ בסומוע"ט מאימת רבו יראת עונש שלא יכהו בשבט זהו הנק' עבד כנעני שכל נפשו האלהית כמעט בגלות בנפש הבהמית זולת בחי' עשי' בפועל ממש כנ"ל ומכלל זה לא יצאו גם הרשעים שעוברים על מצות ה' גם בעשי' והם כמו עבד כנעני החוטא לרבו שאעפ"כ כאשר אח"כ רבו מכהו בשבט מוכרח לחזור לעבודתו כמ"כ ארז"ל (הובא ר"ח שער היראה פ"ג) רשעים מלאים חרטות והיינו מחמת השבט הוא בחי' הארת האלהות שמאיר על נפשו בבחי' מקיף כמארז"ל אכל [בי'] עשרה שכינתא שריא (סנהדרין ל"ט א') שכשמכהו בו ומאיר בו איזו גילוי הארה כענין מזלי' חזי שהזכרתי מצוה מ"א פ"ב אזי הוא שב לה' ומתחרט על חטאיו וזהו סיבת ההרהורי תשובה שנופלים פתאום לבעל עבירה כידוע. ועבד עברי שמבחי' יצירה היינו שמאיר בחי' מדות של הנפש אלהית בגילוי בנפש הבהמית ויש לו אהבה לה' להמשך אחריו ולא ניחא לי' כלל בפריקת עול אע"פ שכשבאים לו עניני עוה"ז הוא מתענג מהם אבל אין רצונו להמשך בהם לכתחלה וכשבאים פתאום ונתפעל בהם מאד הוא במרירות על ההתפעלות נמצא שאין עניני עוה"ז עיקר רצונו להמשיך עצמותו אליהם כמו בעבד כנעני הנ"ל שבהפקירא ניחא לי', והיינו מפני שהנפש אלקית מאירים כחותיה בגילוי בנפש הבהמי' שמתבונן בשכלו בתפלה בגדולת ה' בהתהוות מאין ליש וכדומה עד שיש לו תשוקה ממש לה' והגם שמ"מ לא נהפכו מדותיו עד שלא יהי' לו חמדה לתאות עוה"ז כי המדות הם עדיין בו כתולדתם אבל רצונו הוא שלא ימשך אחריהם, וה"ז כמו העבד המביא כל הצטרכות בני הבית אכילה ושתיה מן השוק דהיינו בשר ותבואה שהיו בשוק במקום רחוק מן היכל בני המלך שזהו עבודתו להביאם משם אבל הדברים שהוא מביא עדיין הם מגושמים מאד ואינן ראוים לאכילה כלל כמו התבואה ובשר חי שאינם ראוים להאכל כמו שהם עד שיבשלם באש ויהפכו למהות אחר ויתגלה בהם טוב טעם מתוק לחיך. וזהו ע"י האמה שאינה בבחי' שפלות כ"כ לצאת החוצה להביא צרכי הבית אלא עבודתה בפנים לתקן מה שכבר הובא לבית ע"י בישול ואפיה להפכם למהות אחר רוחני ודק כו' וכמ"כ הבאת בירורים דקליפת נוגה שהוא כחות נפש הבהמית כשפועלים פעולה אלהית בתפלה הרי הרוח והגסות דנוגה רחוקה מאד מהשתלשלות דקדושה וכשאדם מביא רוח זה שיפעול פעולה אלהית דהיינו האהבה לה' ועדיין לא נהפך כלל ממהותו ה"ז כמו הבאת העבד התבואה מן השוק והוא אינו ראוי לעלות על שולחן מלכים עדיין וכן הבשר החי, שכמ"כ האהבה שלו לא נשתנה מטבעה כמו שהיא בנוגה אלא שבאה להיכל המלך והוא להיות האהבה זו שהיתה לעוה"ז עתה היא לה' וכן עסקו בתורה ומצות כל היום הוא עד"ז שהרי דבר ההלכה מלובש בעניני נוגה זה טוען כך כו' וגם דיבור פיו הוא מכחות נפש הבהמית דנוגה וע"י קריאתו בתורה הוא ממשיך הארת מדותיו ית' שהם ו"ק דיצי' בדבר ההלכה הוא וכמארז"ל הקב"ה קורא ושונה כנגדו (ע' תד"א ח"א פי"ח), והעלאה והמשכה זו הוא ע"י קדימת האוי"ר בתפלה כי הם גדפין כידוע ואע"פ שהאוי"ר עדיין לא נשתנו מהטבעת הנפש מ"מ הוא העלאת מ"ן כדכתי' אם ישים אליו לבו (איוב ל"ד י"ד) וישים הוא בחי' עשי' שאעפ"כ רוחו ונשמתו אליו יאסוף עי"ז בקריאתו בתורה ומ"מ עדיין רחוק התורה שלו מהתכלל במהות אלהות ממש אע"פ שהוא העלאת מ"ן מטעם הנ"ל והרי זה כמו הבאת העבד התבואה שהיא גשמית עדיין. אמנם האמה הוא בחי' מי שיש לו מוחי' דגדלות בחי' בינה ליבא ובה הלב מבין כשהוא נתפס בעמקי הלב ואז נהפכו מדותיו מטבעם שיהי' התשוקה לאלקות בשינוי ממהות תשוקתו לחמדי עוה"ז ובהתהפכות המדות למשל אם הי' בעל התנשאות יהי' עבודתו לאלקות בשפלות לא מחזיק טיבותא לנפשי' וה"ז כמו עבודת האמה להפוך התבואה להיות מטעמים ערבים ומתוקים וז"ש רבקה ואעשה

כו' מטעמים וגו' (בראשית כ"ז ט'), ועד"ז גם בכל נפש בפרט יש ב' מיני עבדים הנ"ל שהם בחי' נפש ורוח ובחי' אמה הוא בחי' נשמה ומוחי' והוא בחי' גדלות המוחי' שבתפלה להפך מהות המדות ואח"כ עסק התורה בכל יום הוא מרשימו בחי' קטנות בחי' עבד כו': אך כ"ז גם באמה הוא רק הפיכת המדות בחי' תשוקת המדות שבנפש הבהמית ע"י בינה ליבא אבל גסות נוגה דבינה עצמה שהיא דקה ביותר לא נהפכה עי"ז והיינו בחי' יש ודבר ראית איש חכם בעיניו כו' (משלי כ"ו י"ב) ולזה יש ב' תחבולות יעוד ופדיה, היעוד הוא שתעשה כלה וה"ז בחי' עלי' מבריאה הנק' אמה לאצי' הנק' כלה והוא כשיהי' נמשך עליה בחי' שלהבת י"ה מלמעלה בהתגברות הרצון ותענוג שלמעלה מבינה שבנפש ואז יתבטל בחי' מקצת היש שהי' בהשגה ואז תקרא כלה ע"ש כלות הנפש ולא תקרא עוד אמה לעסוק באש של הדיוט כו'. ואם רעה בעיני אדוניה מחמת ריבוי גסות הנוגה שלה שזהו פי' רעה ולכן לא יעדה שלא יוכל להתגלות בה בחי' כלות הנפש ובחי' כתר שלה הנק' כלה אזי והפדה שתתן תחתיה דבר אחר אפי' דיבור שבה שהוא נמוך מאד ואז נחשב כאילו היא עצמה עלתה מגשמיותה והוא ענין מה שהסוס רץ ומיצל יהי' קדש לה' (עי' פסחים נ' א') והוא תא הרצים והיינו אותיות הנפש אלקית והתגלותה כל היום במודו"מ בתורה שתעסוק בקרירות והוא בחי' הקטנות שבה כאשר יהיו האותיות שבה שמורים מרע ועושים טוב אזי ביכולתה להוסיף תוס' קדושה למחר בתפלה בבחי' ראיה שבה עד שלא יחשיך לה נוגה שלה הרגשת היש וכו' והיינו פדיית האמה מנוגה שלה ע"י הפדיון שנתנה האותיות שבה להוי'. וזהו מה שהסוס בחי' אותיות רץ ומיצל יהי' מזה למחר קדש לה' גילוי אלהות בתפלה וזהו ענין שהקטנות מועילים לגדלות ומ"ש והפדה שהאדון נותן ג"כ בפדיונה כי הכח הזה בנפש כל היום לשמור האותיות הוא ע"י בחי' המקיף שבנפש גם בעת הקטנות שהוא בחי' שומר וזהו והפדה שהאדון בחי' מקיף גורם הפדיון: והנה כמו שהוא בכלל שיש נשמות שהן בחי' עבד עברי ויש בחי' אמה כנ"ל כן בפרט בכל נפש יש כל בחי' הנ"ל והן ד' חלקי התפלה עד ב"ש יהי' בחי' עבד כנעני והוא בחי' לאכפיי' לסט"א ואפי' צדיק גמור שלבו חלל בקרבו ומואס ברע עכ"ז באותו רע שאלמלא התורה לא היו רעות כלל כבשר בחלב ושעטנז כו' אל יאמר אי אפשי אלא אפשי וא"כ ניחא לי' הרע זה אלא מה אעשה שאביו שבשמים גזר עליו וכמ"ש הרמב"ם פ"ו מן השמנה פרקים שהקדים לאבות והטעם הוא כי שרש החוקות שהם מצות הנ"ל מאד נעלה מן המצות הראוים ע"פ השכל שהן שרשים להם והוא בחי' חק וגבול נעלם להההמשכה שע"י המצות כו' ולכן צריך לעשותם ג"כ כמקבל גזירה בלי טעם כי בזאת שאומר אפשי הרי הוא רחוק מאד מאלהות ואעפ"כ מקבל גזירתו ובזאת מעורר מדת התפארות שהיא דוקא על הרחוקים ממנו וכנודע מענין יתרו שאמר עתה ידעתי כי גדול הוי' אזי אסתלק יקרא דקוב"ה כו' אבל במצות שהן רעות גם מצד השכל צריך למאוס בהם לזכך נפשו וכמ"ש הרמב"ם שם באורך מדכתיב נפש רשע אותה רע וגו' (משלי כ"א י'). ומב"ש עד יוצר הוא בחי' עבד עברי ברעותא דלבא קצת אלא שהוא נפרד מן השכל והרי ההשגה באלקות שמחמתה מתפעל הוא בבחי' ריחוק אצלו עדיין אלא כמו הלומד שלא בעיון לעמוד על הדבר אלא לומד ליגמר שיודע הדברים לבד במוחו ועדיין אינו מדקדק בהדבר איך ומה הוא שהדקדוק הוא הנק' עיון ובינה שפירושו שמתבונן שהוא מה שעומד על הדבר הרבה ומעיין הרבה במהות הדבר מהו, כמ"כ יובן ענין סידור שבחיו של הקב"ה בפסוקי דזמרה נק' סידור לפי שהוא רק כמו ליגמר ונק' ריהטא שמסדר הדברים אך מ"מ יש מזה התפעלות כמו השומע דבר חדש שמתפעל לבו ממנו מצד החידוש גם טרם שדקדק בו. אבל כשמתפשטת ההתבוננות של השבחים בקירוב גדול לעמוד עליהן הוא ברכת יוצר שמשם מתחיל כניסת ז' היכלות דמדות להפכם לה' מפני שאין הפיכת המהות אלא בבינה ליבא בחי' עיון והתבונ' בגדולת ה' וזהו בחי' אמה העבריה שהיא בבריאה ששם מקננא בינה, ובק"ש נק' היכל האהבה שאז בחי' האהבה בתשוקה רבה בפנימי' עד שנעשי' היכל לה' להיות שורה אלהות בנפשו בההתבוננו באומרו שמע ישראל, ואח"כ היכל ק"ק בחי' חכמה שבנפש שבה ועל ידה עיקר התהפכות המדות כי בחכמה אתברירו כו', ואזי יוכל להיות היעוד בשמו"ע שהוא בחי' השתחוואה וביטול שלמעלה מבחי' רשפי אש של הדיוט ואזי מקבלת שלהבת י"ה והוא היחוד האמיתי. ואח"כ נפילת אפים הוא שעת היחוד שהוא למעלה מן היעוד שבשמו"ע ר"ל שהוא למעלה ממדריגת מס"נ שהוא כשעדיין עסוק במסירה אבל לאחר מסירה והפשטת עצמותו שנעשי' רק נקודה חדא בחי' הרצון שבה לבד ועמך לא חפצתי והנה אח"כ חוזרת ונבנית בי"ס הוא כמשל המתבטל מעצמותו כשרואה דבר נפלא ונעשה רק נקודה א' ואח"כ כשהוא רגיל בו יש לו התפשטות חו"ב אורך ורוחב כמקדם רק שהוא באופן יותר נפלא שאין ערוך לאורך ורוחב הראשון לו, וזהו ענין נפ"א, זהו מצות היעוד. ומצות פדיה הוא כנ"ל אם רעה בעיני אדוניה שלא יוכל לייעד בשמו"ע בבחי' השתחוואה ושלהבת י"ה הנ"ל מחמת הרע המעורב קצת בהרגשת היש וכו' אזי והפדה בנתינת אותיות דמו"ד כל היום לה' דהיינו להיות שמורים מרע ומתקשרים בטוב חכמת ה' שבתורה ואזי יוסיף אומץ להאיר נפשו למחר בתפלה כמשנ"ת למעלה, וכמ"כ נצטוינו בפועל מצות יעוד ופדיה לאמה העבריה שבזה אנו מעוררים כן למעלה להיות יעוד או פדיה לנפשו ע"ד הנ"ל וכן בכללות העולמות שמט"ט נק' עבד עברי ויש בחי' אמה בבריאה להיות התעלות מדת מלכותו מבריאה אל האצילות להקרות כלה וכנ"ל: